

Algirdo santykiai su Maskva

Algirdui tampant didžiuoju kunigaikščiu, bendros sienos tarp Lietuvos ir Maskvos dar nebuvo. Bet politinių interesų skirtumas, pasireiškęs tarp šių valstybių, dar Algirdui būnant Vitebsko kunigaikščiu, darė Algirdą nepermaldaujamu Maskvos kunigaikščių priešu. Maskvoje pamažu išsivystė centralizuota autokratija. Kyla klausimas, ar ta autokratija buvo Maskvos kunigaikščių genialumo išdava? Rusų istorikas Platonovas teigia, kad Maskvos kunigaikščiai geriau negu Tverės kunigaikščiai sugebėjo išnaudoti reusus ir laimę. Jis pabrėžia, kad Maskvos kunigaikščių asmeniniai gabumai ir gudrumas yra svarbus veiksnys jos iškilime⁷³⁰. Kita vertus, Kliučevskis Maskvos kunigaikščius laiko vidutiniško gabumo kunigaikštėliais, kurių pasisekimas priklausė nuo palankių istorinių aplinkybių. Anot jo, Kremliaus valdovai buvo tipeliai sukčiai, be jokio originalumo ar genialumo. Vernadskis iš dalies sutinka su Kliučevskiu; sako, kad Maskvos kunigaikščiai buvo geri verslininkai, turtingi dvarų valdytojai. Bet tos ypatybės buvo jiems naudingos. Sekdami Aleksandro Nevskio pavyzdžiu, jie suvaldė savo politines ambicijas, vykdydami pačių užsibrėžtą paklusnumo chanams politiką. Tuo pačiu be didelių išsišokimų jie kaupė turtą ir rinko miestus bei valdas.

Žymiausias Algirdo talkininkas prieš Maskvą buvo Tverės kunigaikštis, kuris XIV amžiaus dvidešimtaisiais metais buvo pats turėjęs didžiųjų Vladimiro kunigaikščių titulą. Maskvos didysis kunigaikštis Ivanas I Kalita (1328–1340 m.) buvo Tverei tą titulą išplėšęs ir stengėsi pačius Tverės kunigaikščius padaryti sau priklausomais.

Kalitos įpėdinis Simanas Ivanovičius (1340–1353 m.) tęsė tėvo politiką Lietuvos atžvilgiu. Jis vedė aštrią kovą prieš Gediminaičius, kišdamasis į Didžiojo Naugardo, Pskovo, Tverės ir Smolensko reikalus⁷³¹. Mirus chanui Uzbekui ir

* 730 С. Ф. Платонов, *Учебник русской истории для средней школы*, Прага, 1924, ч. 1, с. 103–104.

731 Henryk Paszkiewicz, *Jagiellonowie a Moskwa*, Warszawa, 1933, t. 1, s. 368.

pritariant metropolitui Teognostui, Simanas įteikė brangias dovanas naujam chanui Džanibekui, kuris 1342 m. jam davė jarlyką, skirdamas jį Vladimiro didžiuoju kunigaikščiu.

Dar prieš tapdamas didžiuoju Lietuvos kunigaikščiu, Algirdas 1341 m. ėjo į talką Smolensko kunigaikščiui Ivanui, kuris norėjo atsiimti Maskvos užgrobtą Možaiską. Kada 1345 m. kovo 11 d. mirė Simano žmona Anastazija (Aigusta) Gediminaitė, Maskvos valdovas paėmė į žmonas Dorogobužo-Viazmos kunigaikščio Teodoro Sviatoslavičiaus dukterį. Tuo būdu jis padidino savo įtaką Možaisko srityje. Davė Feodorui-Teodorui Voloką, kuris tuomet turėjo bendrą sieną su Lietuva. Tais pat metais Simano broliai Andrius ir Ivanas vedė ir išplėtė Maskvos įtaką į Brianską. Šis Maskvos įtakos sferos išplėtimas prižadino Lietuvą ir iššaukė Algirdo agresyvius veiksmus rytuose⁷³².

Algirdas plėtė Lietuvos įtaką Smolenske, Voluinėje, Naugarde ir Pskove. Pskove ir Naugarde atsirado prolietuviškos ir promaskvinės partijos. Tačiau trūksta šaltiniuose smulkių žinių apie Maskvos įtaką Naugarde ir Pskove.

Maskva ir Lietuva dar susikirto Bažnyčios reikaluose. 1347 m. Simano iniciatyva, Teognostui tarpininkaujant, buvo iškelta byla Konstantinopolyje prieš neseniai atnaujintą Haličo metropoliją, kurios rėmėju buvo Liubartas Gediminaitis. Simanas papirko Bizantijos pravoslavų hierarchiją, kuri apsisprendė už Maskvos bylą⁷³³. Bizantijos imperatorius Jonas Kantakuzenas ir patriarchas Izidorius nepaskyrė metropolito Lietuvai⁷³⁴.

1349 m. Algirdas pastebėjo, kad Maskvos Simanas buvo nusiuntęs savo atstovus kunigaikščius Feodorą Glebovičių ir Feodorą Šubačevą į Sarajų sudaryti sąjungos su orda⁷³⁵. Algirdas nusiuntė ir savo pasiuntinybę į Sarajų, kuri Aukso ordos chanui Džanibekui pasiūlė sąjungą. Bet Simano atstovai įkalbėjo chanui,

* 732 *Ten pat*, p. 369.

733 Fijałek Jan, „Średniowieczne biskupstwa Kościoła wschodniego na Rusi i Litwie“, *Kwartalnik historyczny*, Lwów, 1896, roczn. 10, s. 502–513.

734 Žr.: Jono Kantakuzeno ir patriarcho Izidoriaus laišakai, *Русская историческая библиотека*, С.-Петербург, 1880, т. 6, ч. 1: Памятники древне-русского канонического права, приложения с. 13–40, nr. 3–8. Taip pat žr.: „Летописный сборник, именуемый Патриаршею или Никоновскою летописью“, *ПСРЛ*, С.-Петербург, 1885, т. 10, с. 218.

735 „Супрасльскый список“, *ПСРЛ*, С.-Петербург, 1907, т. 17, с. 32; „Летопись по Воскресенскому списку“, *ПСРЛ*, С.-Петербург, 1856, т. 7, с. 215.

kad Algirdas nori užgrobti totorių sritį – ulusą, ir dėl to chanas Algirdo delegaciją išdavė Simanui⁷³⁶.

Algirdui tad teko kreiptis į Simaną su didelėmis dovanomis ir siūlant draugystę, prašant Maskvos kunigaikštį grąžinti lietuvius pasiuntinius. Inicijatyva susitaikyti su Simanu kilo 1350 m. iš paties Algirdo⁷³⁷. Jis ne vien Karijotaičius norėjo atsiimti, bet ir užtikrinti sau bent laikinai paliaubas rytuose. Mat, 1349 m. rugsėjo–lapkričio mėn. Lenkijos Kazimieras uoliai puolė lietuvius. Kryžiuočių „pergalė“ Strėvoje turėjo įtakos lenkų žygiui. Kazimierui pavyko išstumti Kęstutį iš Brastos, o Liubartą iš Voluinės⁷³⁸.

Derybose su Maskva svarbų vaidmenį suvaidino Liubartas. Metropolitas Teognostas su Simano pritarimu irgi suvaidino svarbų vaidmenį. Dėl lenkų įsiveržimo metropolitas buvo pasitraukęs į Maskvą⁷³⁹. Liubartas palaikė ryšius su juo. Jis vėliau net nusiuntė Voluinės vyskupą į Maskvą, į metropolito šermenis. Algirdas per Liubartą pradėjo derybas⁷⁴⁰.

Taika buvo padaryta 1350 metais. Jai sustiprinti tą žiemą Gediminaičiai susigiminiavo su Maskvos kunigaikščiais: Liubartas vedė Simano sesers, Rostovo kunigaikščio Konstantino Vasiljevičiaus dukterį⁷⁴¹, o pats Algirdas, kuris tuomet buvo našlys, vedė Simano žmonos seserį⁷⁴², Tverės kunigaikštę Julijoną Aleksandraitę. Politiniais sumetimais Simanas savo dukterį Vasilkę išleido už

* 736 „Слышавъ же царь отъ пословъ великого князя, яко Олгердь съ братією улусъ его, отчину князя великого, испустиши, и выдасть царь посломъ великого князя братью Олгердову, князей Литовскихъ...“ „Летопись по Воскресенскому списку“, ПСРЛ, С.-Петербург, 1856, т. 7, с. 215. Turbūt šis epizodas įvyko tuomet, kada Algirdas žygiavo į Simano žemę.

737 „Симеоновская летопись“, ПСРЛ, С.-Петербург, 1913, т. 18, с. 96; Николай М. Карамзин, *История государства российскаго*, С.-Петербург, 1892, т. 4, с. 172; Лев Владимирович Черепнин, *Русские феодальные архивы XIV–XV веков*, Москва, 1948, ч. 1, с. 22.

738 Henryk Paszkiewicz, *Polityka ruska Kazimierza Wielkiego*, Warszawa, 1925, s. 117–120.

739 „Летопись по Воскресенскому списку“, ПСРЛ, С.-Петербург, 1856, т. 7, с. 217.

740 Henryk Paszkiewicz, *Jagiellonowie a Moskwa*, Warszawa, 1933, t. 1, s. 383.

741 „Летописный сборник, именуемый Патриаршею или Никоновскою летописью“, ПСРЛ, С.-Петербург, 1885, т. 10, с. 222; Voskresensko metraštininkas teigia, kad tai įvyko 1351 m. („Летопись по Воскресенскому списку“, ПСРЛ, С.-Петербург, 1856, т. 7, с. 215); Naugardo metraštininkas rašo, kad Simanas leido savo seserį už Karijotaičio („Новгородская четвертая летопись“, ПСРЛ, С.-Петербург, 1848, т. 4, с. 59).

742 1348 m. Simanas vedė Tverės Vsevolodo seserį Mariją. Taigi Algirdas dabar tapo Simano svainiu.

Tverės kunigaikščio. Kadangi anoji buvo Gediminaičių seserėčia, Simanas jos neišleido nei už Algirdo, nei už Liubarto⁷⁴³.

Didysis kunigaikštis Simanas prašė metropolitą Teognostą duoti Algirdui leidimą vesti Julijoną⁷⁴⁴. Matyt, kad Algirdas buvo pagonis, nes Teognostas buvo priešingas pagonio vedyboms su stačiatike kunigaikštyte. Faktas, kad vedybos buvo gana greitai, liudija, kad metropolitas jas leido politiniais sumetimais, atseit, norėdamas sutaukyti Lietuvą su Maskva⁷⁴⁵.

1350 m. taika įgalino Algirdą nukreipti savo dėmesį į artimiausias savo valstybės sienas – į Smolenską, pietų Rusiją, Naugardą ir Pskovą. Negalima prileisti, kad Simanas nebūtų supratęs, jog Algirdo susigiminiavimas su Tverre bus grėsmė jo paties kunigaikštijai. Pačios Tverės pajėgos buvo per silpnos prieš Maskvą, bet dabar, po Algirdo ir Julijonos vedybų, Tverė nerimavo.

1350 m. Lietuvos–Maskvos sąjunga nebuvo nei nuoširdi, nei tvirta. Ne tik įtempti Maskvos santykiai su Tvere, bet ir įvykiai Smolenske suardė^[156] Simano–Algirdo sandarą⁷⁴⁶. 1352 m. Simanas įžygiavo į Smolenską su savo kariuona, nesitikėdamas rimto pasipriešinimo. Bet, jam priartėjus prie Vyšegorodo, Algirdo pasiuntiniai sutiko Simaną ir jį įspėjo pasitraukti, sudarius taiką su Smolensku. Simanas buvo sukompromituotas ir, nusileisdamas Algirdui, pasitraukė iš Smolensko žemės⁷⁴⁷. Vis vien matyti, kad Simanas Ivanovičius troško įsigyti Smolenske teritorijos, nes jis nupirko bažnytkaimį Možaisko valsčiuje ties Protvos upe.

XIV amžiaus penkiasdešimtaisiais metais lietuviai pasirodė kietasprandiškai agresyvūs prieš Maskvą ir totorius. Lietuvių valstybės pajėgos jau buvo žymiai stipresnės negu ankstesniuose to amžiaus dešimtmečiuose. Algirdas visur

* 743 „Летописный сборник, именуемый Патриаршею или Никоновскою летописью“, ПСРЛ, С.-Петербург, 1885, т. 10, с. 221; „Летописный сборник, именуемый летописью Авраамки“, ПСРЛ, С.-Петербург, 1889, т. 16, с. 95; Henryk Paszkiewicz, *Jagiellonowie a Moskwa*, Warszawa, 1933, t. 1, s. 384.

744 „Летопись по Воскресенскому списку“, ПСРЛ, С.-Петербург, 1856, т. 7, с. 215; Родословие великих князей Литовскаго княжества, ПСРЛ, С.-Петербург, 1907, т. 17, с. 414.

745 Henryk Paszkiewicz, *Jagiellonowie a Moskwa*, Warszawa, 1933, t. 1, s. 383–384, užrašas 6.

746 *Ten pat*, p. 386.

747 „Того жь лѣта князь великый Семень Ивановичь. поиде ратию к Смоленскоу. и доиде Вышегорода. тоу стретоша послове. Литовьского князя Олгирда о мироу о Смоленскоу... князь же велики Семень. не остави Олгирдовы. прозбы послы его отпусти со честию“. „Супрасльскый список“, ПСРЛ, С.-Петербург, 1907, т. 17, с. 33.

atkreipė dėmesį ir veiksmingai žygiavo, remdamas čia Kęstutį, ten Liubartą, drąsiai tvodamas priešams visuose frontuose⁷⁴⁸.

Algirdas stengėsi išplėsti savo valdžią arčiau Maskvos. 1356 m.^[157] jis priėmė Briansko miestą ir bajorus ir užvaldė tą sritį⁷⁴⁹. Brianskas buvo pavestas Dimitriui Algirdaičiui. Jo valdomos srities šiaurės rytų pasienis, kaimynystėje su Maskva, turėjo didelės svarbos krašto saugumui. Bet ši lietuvių plėtra netapo karo priežastimi. Lietuvių grėsmė privertė naują Maskvos valdovą Ivaną II Ivanovičių (1353–1359) ieškoti taikingų santykių⁷⁵⁰. Tarpininku buvo Naugarduko Karijotaitis⁷⁵¹. 1356 m. Ivanas Ivanovičius davė savo dešimtmetės dukros ranką Dimitriui Karijotaičiui⁷⁵². Tai buvo politinės vedybos, nes Karijotaičiai buvo aktyvūs Algirdo rytų ir pietų politikos rėmėjai. Bet iš tų vedybų turėjo mažai naudos.

Ivano II mirtis 1358 m. lapkričio mėn.^[158], be abejo, buvo laimingas įvykis Algirdui. Mat, Tverės kunigaikštis Vosylius tais pat metais buvo padėjęs maskviečiams išvaryti lietuvius iš Rževos⁷⁵³. Dabar Tverės politika padarė posūkį prieš Maskvą. 1359 m. pradžioje Tverės Vsevolodas kreipėsi į Algirdą ir su jo pagalba atgavo įtaką savo valstybėje. 1360 m., kada Algirdo proteguojamas metropolitas Romanas atvyko į Tverę, kunigaikštis ir jo bajorai pripažino Algirdą ir iškilmingai jį vaišino⁷⁵⁴. Tai buvo aiškus ženklas, kad Tverė nusigręžė nuo Maskvos.

Dar 1359 m., pasinaudodamas Smolensko konfliktu su Maskva, Algirdas užėmė Mstislavlį. 1360 m. Algirdas nusiuntė savo sūnų Andrių su didelėmis pajėgomis į arti Tverės esančią Rževą ir, paimdamas miestą, paliko ten savo vietininką su lietuvių įgula⁷⁵⁵.

* 748 Henryk Paszkiewicz, *Jagiellonowie a Moskwa*, Warszawa, 1933, t. 1, s. 393.

749 „Летописный сборник, именуемый Патриаршею или Никоновскою летописью“, ПСРЛ, С.-Петербург, 1885, т. 10, с. 228.

750 *Ten pat.*

751 Józef Puzyna, „Korjat i Korjatowicze“, *Ateneum Wileńskie*, Wilno, 1930, rocznik VII, zeszyt 3–4, s. 434–435.

752 „Летописный сборник, именуемый Патриаршею или Никоновскою летописью“, ПСРЛ, С.-Петербург, 1885, т. 10, с. 228.

753 *Ten pat.*, p. 230.

754 *Ten pat.*, p. 231.

755 *Ten pat.*

Tomo Baranausko komentarai

[157] 1356 m. Vasilijus Ivanovičius, Smolensko kunigaikščio sūnus, gavo Aulso ordos chano jaryką valdyti Brianską. Netrukus (anot Rogožos metraščio, po 8 savaičių) jis mirė, Brianske kilo sumaištis, o „po to“ jį užvaldė Algirdas. Apie tai pasakojantys Rogožos ir Nikono metraščiai nenurodo sumaišties ir Briansko užėmimo chronologijos: kai kurių istorikų manymu, tai gali būti ilgesnis laikotarpis, peržengiantis 1356 m. ribas.

[158] 1359 m. lapkričio 13 dieną.

Susigiminiuodamas su įvairiais rusų kunigaikščiais, Algirdas darė juos savo sąjungininkais kovoje su Maskva. Jis palaikė visus Maskvos kunigaikščio priešus (pvz., savo žentus – Suzdalės Borisą, Novosilio Ivaną ir Serpuchovo Vladimirą).

Ivanas II mirė būdamas tik trisdešimt kelerių metų amžiaus. Jo vyriausias sūnus Dimitras, gimęs 1350 m., buvo tik vaikas. Maskva tikrai atsidūrė blogoje padėtyje. Algirdas ir jo sąjungininkai kėsinosi išnaudoti Maskvos silpną padėtį. Dėl Vladimiro sosto rungėsi mažametis Dimitras Ivanovičius ir Suzdalės – Žemutinio Naugardo Riurikaičių linijos Dimitras Konstantinovičius. 1360 m. birželio mėn. Dimitras Konstantinovičius užėmė Kliazmą ir Vladimiro sostą. Jis sudarė sąjungą su Lietuva, nes jo brolis neseniai buvo vedęs Algirdaitę. Žemutiniame Naugarde iškilo priešmaskvinė partija. Nuo Maskvos įtakos atkrito Galičo Dimitras Ivanovičius, Rostovo Konstantinas Vasiljevičius, Starodubo Ivanas Feodorovičius, Tverės Vsevolodas Aleksandrovičius ir kiti⁷⁵⁶.

Kol Suzdalės Dimitras valdė Vladimirą kaip didysis kunigaikštis (1360–1362), Algirdas turėjo laisvas rankas nukreipti savo energiją į pietų Rusios užkariavimą.

* 756 Henryk Paszkiewicz, *Jagiellonowie a Moskwa*, Warszawa, 1933, t. 1, s. 406.